

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLIĞI
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA
Vehbi Koç Vakfı
Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 E-posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın
Sayı: XIV - 2011

Sabibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul
Abdullah Sokak No. 17
Taksim 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09
Baskı: MAS Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mh. Soğuksu Cd. No: 3 Kağıthane - İstanbul
Tel: +90 212 294 10 00 info@masmat.com.tr Sertifika No: 12055

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Hâluk ABBASOĞLU	Max KUNZE
Ara ALTUN	Thomas MARKSTEINER
Oluş ARIK	Wolfram MARTINI
Cevdet BAYBURTLUOĞLU	Gönül ÖNEY
Tuncer BAYKARA	Mehmet ÖZSAİT
Jürgen BORCHHARDT	Urs PESCHLOW
Jacques Des COURTILS	Scott REDFORD
Vedat ÇELGİN	Denis ROUSSET
Nevzat ÇEVİK	Martin Ferguson SMITH
Bekir DENİZ	Oğuz TEKİN
Refik DURU	Gülsün UMURTAK
Serra DURUGÖNÜL	Burhan VARKIVANÇ
Hansgerd HELLENKEMPER	Michael WÖRRLE
Frank KOLB	Martin ZIMMERMAN

Adalya, **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) ve
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*) tarafından taranmaktadır.

Adalya is indexed in the **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) and
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*).

Hakemli bir dergidir / A peer reviewed Publication

Editörler / Editors

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

İngilizce Editörleri / English Editors

İnci TÜRKOĞLU
Dorin LUCAS

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA-TURKEY
Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

İçindekiler

Gülsün Umurtak	
<i>Understanding the Hacilar II Settlement</i>	1
Mustafa Bulba	
<i>Kaunos Demeter Kayalığından ele geçen Kıbrıs Heykelticikleri</i>	17
Alice Landskron	
<i>Zur Komposition der Friese auf der Nord- und Ostseite des Heroons von Trysa</i>	31
Christian Marek	
<i>Kaunos und Lykien</i>	57
Alime Çankaya – Hüseyin Köker	
<i>Dumancık Kistophor Definesi</i>	63
Ümit Aydınoglu – Ümit Çakmak	
<i>A Rural Settlement in the Rough Cilicia-Isauria Region: Karakabaklı</i>	71
Fatih Onur	
<i>Gagates: θαυμάσιος λίθος</i> <i>Antikçağ'da Meşhur bir Taşın Kullanım Alanları ve Yataklarının Yeriyle İlgili</i> <i>Bir Değerlendirme</i>	103
Julian Bennett	
<i>Why did Claudius Annex Lycia?</i>	119
Murat Durukan	
<i>Olba Teritoryumunda Hellenleştirme ve Romalılaştırma Politikalarının Arkeolojik İzleri</i>	137
Murat Arslan – Nihal Tüner Önen	
<i>Akdeniz'in Korsan Yuvaları: Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Ionia Bölgelerindeki</i> <i>Korykoslar</i>	189
Gürkan Ergin	
<i>How to Transform an Isaurian into a Subject? The Roman Army as a Foucaultian</i> <i>Technology of Power</i>	207
Burhan Varkıvanç – Hülya Kökmen	
<i>Attaleia'nın Anıtsal Mezarları Üzerine Bazı Gözlemler</i>	223
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Antalya Müzesi'nden İki Hekateion</i>	237
Hüseyin Sami Öztürk – Hakkı Emirhan Süel	
<i>Tloslu Ptolemaios'un Mezar Yazıtı</i>	259

Mehmet Özsait – Guy Labarre – Nesrin Özsait	
<i>Nouvelles inscriptions et monuments de la vallée d'Apollonia (Phrygie-Pisidie)</i>	267
Serra Durugönül	
<i>Silifke Müzesi'nden Dionysos-Pan Heykeli ve İki Torso</i>	287
İnci Delemen	
<i>The Colossal Statue of Lucius Verus Recently Discovered in Perge</i>	297
Ayşe Aydın	
<i>Side Müzesi'ndeki Sigma Formlu Tabla</i>	315
Altan Çetin	
<i>Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri</i>	327

Antalya Müzesi'nden İki Hekateion

N. Eda AKYÜREK ŞAHİN*

Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan iki Hekateion¹ bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. İlk Hekateion² yeni bir eser olup bu makalede bilim dünyasına ilk kez sunulmaktadır³ (bk. no. 1, Res. 1-4). Eser, 2005 yılında bir jandarma operasyonu neticesinde ele geçmiş olup müzeye teslim edilmiştir. Eserin mahkemesi ancak 2010 yılının sonbaharında tamamlanabilmiştir. Mahkemelik olması nedeni ile kaydedemediğimiz eseri envanter numarası verildikten sonra ancak Kasım 2010 tarihinde çalışmamız mümkün olmuştur. Defincilerin ortaya çıkardığı bu Hekateion'un buluntu yeri, ilkin söz konusu şahısların konuşmaması yüzünden öğrenilememişse de sonradan Yalvaç'ın bir köyü (Isparta) olduğu belirlenmiştir, fakat tam buluntu yeri bilinmemektedir. Hekateion'un boyu yak. 121 cm'dir.

İkinci Hekateion⁴ ise uzun süredir Antalya Müzesi'nde bulunmaktadır⁵ (bk. no. 2, Res. 5-13). Eser bilim dünyasında eskiden beri tanınmaktadır: İtalyan bilim adamları R. Paribeni ve P. Romanelli⁶ eseri 1914 yılında Antalya'da görmüşler ve yayınlarında bu eserden söz etmişlerdir. Fakat yayında eserin fotoğrafı yoktur. Çok sonraları ise, Fransız bilim adamı H. Metzger 1952 yılında Antalya Müzesi'nin Adak Taşları Kataloğu'nu yayımlamış ve orada bu eseri sadece bir fotoğraf eşliğinde tanıtmıştır⁷. Eser bilim dünyasında tanınmasına rağmen

---

* Doç. Dr. N. Eda Akyürek Şahin, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü 07058 Kampüs, Antalya. E-posta: edasahin@akdeniz.edu.tr

Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından yayın projesi kapsamında desteklenmiştir.

Makaleyi titizlikle okuyan ve önerilerde bulunan V. Çelgin'e ve B. Takmer'e içten teşekkür ederim. Makaledeki bazı sikke fotoğrafları ile birkaç yayını temin eden Yüksek Lisans öğrencim Erasmus burslusuz H. Uzunoğlu'na da ayrıca teşekkür ederim. Levha kısmındaki fotoğrafların tamamı tarafımdan çekilmiştir.

1 Tanrıçanın hem "üçlü heykel veya heykelciği" hem de "küçük kutsal alanı" anlamına gelen sözcük hem Hekateion (τὸ Ἑκάτειον) hem de Hekataion (τὸ Ἑκάταιον) şekliyle antik kaynaklarda belgelenmiş olup modern literatürde her ikisi de kullanılmaktadır, bu konuda bk.: Eckstein 1965, 27 dn. 1 ayrıca bk.: Liddell - Scott - Jones, 500 bk.: Ἑκάταιος. Bu makalede "Hekateion" tercih edilmiş olup bu sözcükle tanrıçanın üçlü biçimde betimlenmiş heykel veya heykelcikleri kastedilmektedir.

2 Bu Hekateion makalede bundan böyle "Büyük Hekateion" olarak isimlendirilecektir.

3 Hekateion'u çalışmaya izin veren ve çalışma süresince desteğini esirgemeyen Antalya Müzesi Müdürü M. Demirel'e içten teşekkürlerimi sunarım.

4 Bu Hekateion makalede bundan böyle "Küçük Hekateion" olarak isimlendirilecektir.

5 Bu Hekateion'u Antalya Müzesi'nde 2006 yılında kaydetmişim. Eseri çalışmam için bana gerekli izni veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yetkililerine teşekkürlerimi sunarım. Müzedeki çalışmalarım sırasında İ.A. Atilla ve A. Tosun'dan yardım ve destek gördüm. Her ikisine de teşekkür ediyorum.

6 Paribeni - Romanelli 1914, 38-39 no. 3.

7 Metzger 1952, 59 no. 32 Lev. 11.

eksik ve yetersiz⁸ yayımlandığı için onu burada tekrar ele almaktayız. İkinci Hekateion küçük bir heykelcik olup arkaistik stil özellikleri taşımaktadır. Heykelcik, bu eseri tanıtan bilim adamlarına göre Perge'de bulunmuştur.

Hekate⁹ Anadolu'da gerek çeşitli betimlerde gerekse çeşitli içeriklerdeki yazıtlarda karşımıza çıkan bir tanrıçadır¹⁰. Ülkemizdeki birçok müzede tanrıçaya ilişkin eserler bulunmaktadır. Bu eserler bugüne kadar bir araya getirilerek toplu olarak henüz değerlendirilmemiştir. Anadolu'daki Hekate Kültü hakkında oluşturulmuş bir korpus çalışmasının olmaması bir eksikliktir. Bu eksikliği gidermek amacı ile müzelerimizde bulunan ilgili eserleri bir katalogda toplamaktayım. Çalışmamda, Anadolu'nun her yöresinde bulunmuş olan ve hem literatürde tanınan hem de yeni olan eserleri kaydetmekteyim¹¹. Uzun soluklu bir çalışma olan katalog oluşturmanın yanı sıra yeni eserlerin bazılarını bilim dünyasına makaleler biçiminde tanıtmak da amaçlarım arasındadır. Bu makale de bu amaç çerçevesinde değerlendirilmelidir.

No. 1. Büyük Hekateion (Res. 1-4)

Env. No.: 2010/540 (A); *Bul. Yeri:* Yalvaç; *Malzeme:* Beyaz mermer; *Yük. (tamamı):* 121 cm.; *Kaide yük.:* yak. 10 cm.; *Gövdelerin yük.:* (başlar olmadan) yak. 84 cm.; *Ortadaki başın yük.:* yak. 27 cm.; *Yanlardaki başların yük.:* yak. 17 cm.; *Meşalelerin yük.:* yak. 32 cm.; *Kaidenin gen.:* yak. 50-52 cm.; *Gövdelerin gen.:* (altta) 36 cm.; (ortada) 37 cm.; (eller civarı) 41-42 cm.; (Başlar) 32-33 cm.; *Kaidenin der.:* yak. 20-21 cm.; *Gövdelerin der.:* (altta) 12 cm.; (ortada) 12 cm.; (üstte) 16 cm.; *Başların der.:* 18 cm.; *Harf yük.:* 1-1,5 cm.

Doğal boyutun altında olan Hekateion'un¹² nitelikli işlenmemiş, ovali andıran, dar, dörtgen bir kaidesi vardır (Res. 1-2, 4). Heykel, birbirine yapışmış gibi yan yana duran üç kadın figüründen oluşmaktadır. Figürler bir orta sütunun çevresinde, ona sırtlarıyla dayanmış şekilde ayakta durur vaziyette işlenlenmişlerdir. Her üç figür de khiton¹³ ile betimlenmiştir. Fakat, sadece orta figür tam olarak betimlendiği için giysisinin detayları sadece bu figürde görülebilmektedir. Giysi göğüs altlarından kemerle bağlanmıştır ve kat şeklindeki kısmı

⁸ Krş. örn. Kraus 1960, 131: "Nach dem einzigen publizierten Photo bei Metzger ist keine genauere Beschreibung möglich..."

⁹ Tanrıça hakkında bazı son dönem yayınları için genel olarak bk.: örn. Werth 2006 ve Lautwein 2009. Ayrıca, LIMC kataloğunun 1. ek (Supplementum) cildindeki Hekate maddesi için bk.: Simon 2009, 238. Tanrıça ile ilgili olarak 16. yy. hümanist kaynaklarda geçen bilgiler için bk.: Zeleny 1999. Kült hakkındaki yayınların genel bir tarihçesi ve yorumu hakkında ise bk.: Werth 2006, 19-34.

¹⁰ Theodor Kraus tarafından oluşturulmuş olan liste artık eskimiştir, bk.: Kraus 1960, 166-168. Yaklaşık son 20-25 yıldır tanrıça ile ilgili yayımlanmış eserlerden bazıları için bk.: örn. Usman Anabolu 1987, 47-50; Schwertheim 1996, 112-113 no. 16 Lev. 11,4 (= Riel 1997, 95 no. 65) (Bir Hekate rahibinin adağı); Özgan 1999, 48-49 no. H 16 - H 17; Delemen 1999, 74-75 ve 203 no. 396; D'Andria 2001, 51-58; İlaşlı - Üyümez 2001, 85-86 ve 94 Res. 3-4; Öğün - Işık v.d. 2001, 101 Res. 70; Karagöz 2002, 318-319 Res. 6-8 ve 10-11; Lochman 2003, 260 no. II 92 Lev. 8 Res. 29; s. 264 no. II 147 Lev. 11 Res. 39; s. 285 no. II 465 Lev. 20 Res. 76; Meriç 2003, 69; Ehling v.d. 2004, 200-201 ve 257 no. 78-79; Başaran 2004, 89-94; Akyürek Şahin 2007, 92-94; Altun 2008, 81-86; Sayar 2009, 329; Aydaş 2009, 118 no. 13, 119 no. 15 ve s. 122 no. 21; Şahin - Taşlıalan 2010, 204-205 no. 26-27, 238 Res. 41-42.

¹¹ Bu konuda bir ön rapor için bk.: Akyürek Şahin 2006, 59-67.

¹² Hekateion'lar hakkında genel bilgi için ve Hekateion ikonografileri hakkında bk.: Werth 2006, 35-146.

¹³ Hekateion'ların giysisi hakkında literatürdeki farklı görüşler dikkat çekmektedir, örn. bk.: Willers 1990, 302 (khiton); Eckstein 1965, 29 (tanrıçanın giysisinin peplos mu yoksa khiton mu olduğunu ayırt etmenin güç olduğunu belirtip khiton'da karar kılmaktadır. Fakat, Werth 2006, 51 ve dn. 161'de, bu Hekateion'un daha çok bir peplos giydiğini belirtmektedir). Literatürdeki bu durumu belgeleyen örnekler çoğaltılabilir. Hekateion'ların giysisi hakkında genel olarak bk.: Werth, age., 109-112 ve peplos hakkında bk.: age., 114-116.

ise giysi üzerinden sarkmaktadır (Res. 1). Giysinin kat yeri orta kısımda çok hafif yukarı çekilmiştir. Kıvrımlar detaylı olmasa da verilmiştir. Giysinin altından gövdenin izleri az da olsa izlenebilmektedir. Kompozisyonun bütünü incelendiğinde, ortada duran figürün, tam şekliyle işlenmesi suretiyle vurgulandığı hissedilmektedir. Fakat bu durum, Hekateion'un tam bir heykel şeklinde değil de neredeyse bir kabartma tarzında işlenmiş olmasıyla ilgilidir. Çünkü, ikonografisinde Hekate'nin tamamen birbirine eşit olan üç kadın figürüyle betimlendiği bilinmektedir¹⁴. Çevresinde sıralandıkları ince sütun ortadaki figürün arkasında yükselmekte ve sanki bu figür polos¹⁵ taşıyor izlenimi vermektedir. Bu durum orta figürü iyice vurgulamaktadır. Sütunun üzerinde, en üst noktada yukarı dönük ince bir hilal¹⁶ betimi vardır (Res. 3). Yanlardaki figürlerin yarım fakat kaba biçimde işlenmiş gövdeleri yan tarafa dönükken başları ön cepheye bakmaktadır. Tanrıçanın her üç yüzü de uzun yapılı ve donuk ifadelidir. Ortadaki figür her iki eliyle, yanlardakiler ise tek elle kısa meşale¹⁷ taşımaktadır. Her ne kadar betimlenmemiş olsa da yandaki figürlerin de her iki elinde meşale tuttuğu düşünülmelidir. Meşale taşıyan eller neredeyse birbirlerine yapışmış şekilde işlenmiştir. Her üç figür de başlarında alçak stephane¹⁸ taşımaktadır. Yüz hatları çok iyi korunmuş olup her üç yüz ve saç biçimi de birbirinin aynısıdır. Alın üzerinde ortadan iki yana taranmış saçlar yanlara doğru küçük dalgalar şeklinde inmektedir ve arkada toplanmış izlenimi vermektedir. Göz bebekleri matkapla delinmiş olup bu durum heykel ve kabartmalarda Antoninler Dönemi'nden itibaren görülen bir işçilik özelliğidir (Res. 3). Ortadaki figürün sağ ayağı hafif öne çıkmış ve kaideden hafif dışarı taşmıştır. Diğer figürlerin ayakları işlenmemiştir. Olması gerekenden daha aşağıda işlenmiş diz kapakları giysi altından seçilmektedir. Heykelin genelinde oransızlıklar göze çarpmaktadır. Özellikle başlar, eller ve hatta meşalelerde gövdeye göre oransızlık vardır. Eser genel olarak oldukça iyi korunmuştur. Sadece bazı küçük zedelenmeler göze çarpmaktadır. Sağdaki yan figürün dizkapağı hizasında, olasılıkla eser çıkarılırken oluşan yeni bir zedelenme görülmektedir. Kaidenin sağ alt bölümünün bir kısmı kırılmıştır, fakat müze sergisinde dik durabilmesi amacıyla alt kısım betonla düzleştirilmiştir. Eserin arka cephesi kaba bir düzeltme dışında hemen hiç işlenmemiştir (Res. 2). Antikçağ'da eseri görececek olanlar ön cepheye yönlendirilmiş olup arka cephe dikkate alınmamıştır. Bu durum,

¹⁴ Bu konuda bk.: Willers 1990, 301. Hekateion'daki her figürün ikonografisi hakkında genel olarak bk.: Werth 2006, 107-124 ve 126 (Das Hekateion und sein Umraum).

¹⁵ Sütunun polos izlenimi vermesi konusunda bk.: Werth 2006, 113 dn. 411.

¹⁶ Gerek ince bir sütun çevresindeki betimleniş şekliyle, gerekse sütun üzerine işlenmiş ince hilal kabartması motifi ile bu eser İ. Karamut'un yayımladığı ve haklı olarak Hekate diye tespit ettiği bir heykel başı ile kıyaslanabilir, bk.: Karamut 1991, 153-160 (eser dikkatle incelendiğinde, tanrıçanın kayıp olan diğer iki başının izleri görülebilmektedir). Hilal motifi için bk.: özellikle s. 158 Res. 1 ve s. 159 Res. 4. Fakat bu eser, burada tanıtılan Hekateion'dan daha erken bir dönemde yapılmış olmalıdır (Karamut'a göre eser Antoninler Dönemi'ne tarihlenmelidir; bk.: s. 157). Karamut yayımladığı sırada bu eser Konya Arkeoloji Müzesi'nde idi. Ancak, eser şimdi olması gerektiği yerde, yani Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Çünkü, eser Pisidia'daki Antiokheia (Yalvaç) yakınlarında bulunan Men Tapınağı'nın kazısı sırasında bulunmuştur. Eseri ilk olarak J. G. Anderson yayımlamıştır. Fakat kendisi heykelin Hekate'yi betimlediğini görememiş ve Demeter olabileceğini ifade etmiştir, bk.: Anderson 1913, 274-275 Res. 52-53; hilal betimi için ayrıca bk.: 275 Res. 53. Konu ile ilgili olarak bk.: Werth 2006, 340 no. 96; Karakaya 2007, 13-14 ve 257 Res. 4.

¹⁷ Hekate'nin en önemli simgesi olan meşale hakkında bk.: Werth 2006, 153-165. Werth, tanrıçanın kısa meşale ile betimlenmesinin daha az görüldüğünü ve bu tarzın daha çok Roma Dönemi'ne ait olduğunu belirtmektedir, bk.: age. 153 ve dn. 503 (= kendi kataloğunda sadece yedi eser bu şekilde betimlenmiştir).

¹⁸ Hekateion bu açıdan Pisidia Antiokheia'sı (Yalvaç) yakınlarındaki Men Tapınağı'nda bulunan kırık Hekateion başı ile kıyaslanabilir, bk.: Karamut 1991, 158-159 Res. 1-4, bk.: y.dn. 16. Oradaki Hekateion'un korunan tek başında da buradakilere benzer, ama üstten kırık bir stephane görülmektedir.

eserin zamanında bir duvar önünde ya da belki bir niş¹⁹ içinde durduğu olasılığını akla getirmektedir. Heykelin üzerinde kalmış olan kırmızı boya izleri rahatlıkla görülmektedir. Genel olarak eserde keskin bir simetri göze çarpmaktadır. Kaidenin ön yüzünde özenli olmayan üç satırlık Eski Yunanca bir yazıt vardır²⁰ ve yazıt tamdır. Yazıtta baba isimleriyle verilen dört şahsın kim oldukları ve heykeli tanrıçaya ne amaçla sundukları konusunda bilgi yoktur. Eser, stil özelliklerine ve yazıtına dayanılarak İ.S. 3. yy.'a tarihlenebilir²¹.

Εὐτυχος Ἑρμοῦ, Ἐ[ρ]μῆς Ἑρμοῦ ἀδελφοί
2 Ἀλέξανδρος Ρούφου, Τιμόθεος Ρούφου
παρ' ἑαυτῶν ἐποίησαν. Ϝ

"Hermes'in oğulları Eutykbos ve Hermes kardeşler (ile) Rufus'un oğulları Aleksandros ve Timotheos kardeşler (bu heykeli) kendi (paralarının)dan diktiler."

Satır 3: παρ' ἑαυτῶν ifadesi Anadolu'da, özellikle Karia'da sık olmasa da belgelenmektedir. Örneklerden birkaçı için bk. Buckler - Calder 1939, no. 77; J.-L. Robert 1954, no. 184 (J.-L., Bull. Ép., 1955, no. 205); Rehm 1958, no. 418; Şahin 1981, no. 144, 200, 281; TAM V 2, no. 949; Dreyer - Engelman 2003, 8 no. 1 satır 40; SEG 52, 2006, no. 1072.

ἐποίησαν = ἀνέστησαν, krş. Corsten 1990, 107.

Anadolu'da ele geçmiş birçok Hekateion bilinmektedir ve bunların boyları genelde yak. 30-50 cm. civarındadır²². Bu bakımdan, burada tanıttığımız Büyük Hekateion boyu itibariyle sıra dışı olmakla birlikte tekil örnek de değildir. Çünkü, Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde²³ de benzer biçimde boyu yak. 1 m. civarında olan doğal boyutun altında bir heykel²⁴ bulunmaktadır²⁵. Bu noktada, doğal boyutun altındaki bu küçük heykellerin

¹⁹ Hekate heykelticiklerinin evlerde, evi ve sahiplerini koruması amacıyla (apotropaik amaçlı) duvarlardaki nişlere konduğu belgelenmiştir, bk.: Filges 1999, 426 dn. 232 (Delos Adası'nda).

²⁰ Yazıtlı Hekateion'lar azdır; Afyon Müzesi'ndeki ufak boydaki yazıtlı bir Hekateion için bk.: Akyürek Şahin 2007, 92-93 no. 67.

²¹ Heykellerin doğal boyutun altında olmalarıyla bunların İ.S. 3. ya da 4. yy.'larda yapılmış olmaları arasındaki ilişkiye bilim dünyasında sıklıkla değinilmektedir, bu konuda bk.: Filges 1999, 424.

²² Bk.: örn. Akyürek Şahin 2007, 60 Res. 2 ve s. 62 Res. 3. Eskişehir, Afyon ve Kütahya müzelerinin depolarında birçok benzer Hekateia bulunmaktadır. Bugüne kadar ele geçen Hekateion'ların heykelticik boyutunda olduğuna dair bk.: Willers 1990, 302 dn. 4: *"Alle erhaltene Hekateia haben Statuettengröße, gebören also in den Bereich der privaten Frömmigkeit und waren kaum öffentliche Denkmäler."* Küçük heykeller ile heykelticiklerin boyları hakkında bk.: Filges 1999, 423-424.

²³ Kütahya Müzesi'nde bulunan bu Hekateion ile tanrıçaya sunulmuş diğer yazıtlı-yazıtsız eserler tarafımdan bir makalede incelenmektedir ve makale yakında baskıya verilecektir.

²⁴ Boyları bir metre civarında olan doğal boyutun altındaki heykellerin Phrygia'da (özellikle adak olarak) yaygın biçimde kullanıldıkları görülmektedir. Örn. Afyon Müzesi'nde bulunan ve çok kaliteli bir işçilik sergileyen bir grup tanrı heykeli doğal boyutun altında işlenmiş olup boyları ya bir metrenin biraz üzerinde ya da altındadır. Eserler, Afyon'da Çavdarlı Köyü sınırları içindeki Kovalık Höyük'te bulunmuş olup (henüz yayımlanmamış) bir heykel definesine aittir, bk.: Drew-Bear 1992, 147-152; Şahin 1998, 39-41; Filges 1999, 420 dn. 195-196; Lochman 2003, 126-127 dn. 86; İlaslı - Üyümez 2008, 160 no. 99; 178-185 no. 130-138.

²⁵ Az da olsa boyu bir metrenin üzerinde olan başka Hekateion'lar da vardır, bk.: örn. Karamut 1991, 153-160, Res. 1-4 ve 7 (bk.: y.dn. 16 ve 18) = Werth 2006, 340 no. 96; Altun 2008, 82. Bunlardan başka, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde korunan ve boyu bir metrenin çok üzerinde olan büyük bir Hekateion vardır, bk.: Env. no. 8949. Yazıtlı olmayan eser henüz yayımlı değildir ve stil özellikleri bakımından Phrygia'da bulunan birçok Hekateion ile kıyaslandığında çok daha erken bir dönemden kaynaklandığı görülebilmektedir, bu konuda bk.: Karagöz 2002, 311 dn. 39. Ayrıca, Antikçağ'da, özellikle Hellenistik Dönem'de anıtsal boyda Hekateion'ların da olduğu bilinmektedir, bk.: Kraus 1960, 40; Simon 1985, 281 dn. 60.

nereye dikildikleri ve hangi amaca hizmet ettikleri sorusu akla gelebilir²⁶. Genel olarak hemen her tanrıyı betimleyen küçük heykellerin daha çok adak sunusu, mezar hediyesi ya da özel mekanları (örn. villaları) süslemede kullanılan dekorasyon öğeleri oldukları bilinmektedir²⁷. Burada tanıtılan Hekateion ise üzerindeki yazıtın verdiği bilgiye göre, farklı iki kardeş grubu, yani masrafları bizzat dört kişi tarafından karşılanarak diktirilmiştir. Bu işlemi herkese duyurmak amacıyla da bu yazıtı yazdırmışlardır. Tüm bunlar bu küçük heykelin bir adak hediyesi olduğunu göstermektedir. Boylarının doğal boyutun altında olması ve buradaki gibi bir sunu yazıtının bulunması bu ve benzer küçük heykellerin “kült heykeli” olmadıklarını göstermektedir. Antikçağ'da tanrı ya da tanrıça heykellerinin farklı tanrıların tapınaklarına da sunuldukları görülebilmektedir. Ancak yine de bu heykelin, genelde olağan olduğu üzere, tanrıça Hekate'nin yerel bir tapınağına adak hediyesi olarak sunulmuş olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle buluntu yeri olan Yalvaç'ta olasılıkla yerel bir Hekate Tapınağı beklenmelidir. Bu Hekateion'un tasvir biçimi Phrygia²⁸ Bölgesi'nde betimlenen Hekate heykelciklerine çok benzemektedir. Özellikle, Hekateion'un derinliğinin (eninin) son derece az olması hemen dikkati çekmektedir. Öyle ki eser, özellikle yan cephelerden sanki bir kabartma hissi uyandırmaktadır. Tarif ettiğimiz bu durum Phrygia Bölgesi'nde (özellikle Kütahya ama Afyon ve Eskişehir'de de) İ.S. 2. ama daha çok 3. yy.'larda yaygın olarak karşımıza çıkan ve bilim dünyasında iyi bilinen bir stil özelliği olup birçok eserde kendini göstermektedir²⁹. Phrygia'da ele geçen birçok Hekateion da bu biçimde betimlenmiştir. Bu nedenle, neredeyse kabartma şeklinde işlenmiş olan bu Büyük Hekateion'un Phrygia etkisindeki komşu bölge olan Pisidia'da ya da daha doğru bir ifade ile Phrygia-Pisidia Sınır Bölgesi'nde ele geçmiş olması şaşırtıcı değildir. Hekateion'un Phrygia Hekate İkonografisi'nden etkilenerek yapılmış bir taşra eseri olduğu açıktır. Heykelin Pisidia Antiokheiası'ndaki Men Tapınağı'nda bulunmuş olan Hekateion³⁰ örnek alınarak yapılmış olması da büyük olasılık dahilindedir. Buluntu yeri Yalvaç ve çevresi, Phrygia Bölgesi'ne yakın olması dolayısıyla kültürel ve sanatsal açılarından bu bölgenin etkisi altında idi³¹.

Pisidia'da Hekate

Yalvaç'ın içinde bulunduğu Pisidia Bölgesi'nde Hekate az da olsa belgelenmektedir. Yalvaç Müzesi'nde korunan kırık Hekate başından³² başka, Doğu Pisidia kenti Timbriada'nın³³ teritoryumu içine giren Zindan Mağarası'nda³⁴ bulunmuş olan İ.S. 2. yy.'a

²⁶ Bu konuda bk.: Filges 1999, 423-426 (Funktion und Bedeutung der Statuetten). Hekateion'ların durdukları yerler hakkında genel olarak bk.: Werth 2006, 132-133 (Die Aufstellungsorte der Hekateia).

²⁷ Filges 1999, 423.

²⁸ Phrygia Bölgesi'ndeki Hekate Kültü'nü Kütahya Müzesi'ndeki Hekate eserleriyle ilgili makalemde ayrıntılı biçimde incelemekteyim, krş. y.dn. 23. Bundan dolayı bu makalede bu konuya ayrıca değinmeyeceğim.

²⁹ Bu bölgeden (özellikle de Kütahya'da Porsuk [Tembris] Nehri'nin yukarı vadisindeki yerleşmelerden) örn. derinliği çok az olan ve dolayısı ile sanki bir kabartma eser gibi algılanan birçok küçük Zeus büstü bilinmektedir, bk.: örn. Akyürek Şahin 2001, 117-124; Lochman 2003, 22, 87, 89-90, 96, 195-196.

³⁰ Krş. y.dn. 16 ve 18.

³¹ Bölge hakkında genel olarak bk.: Waelkens 1986, 269-275 (Phrygia pros Pisidian); 275-277; Lochman 2003, s. 125; 135-136; 148 dn. 7. Phrygia-Pisidia sınırı hakkında ise bk.: Belke - Mersich 1990, 46-47.

³² Bk.: y.dn. 16 ve 18.

³³ Bk.: Belke - Mersich 1990, 405-406 bk.: Timbrias.

³⁴ Zindan Mağarası hakkındaki son yayınlar kapsamında bk.: Dedeoğlu 2005, 95-102 ve Takmer - Gökalp 2005, 103-113. Ayrıca bk.: Nollé 2007, 266-268.

ait bir kehanet yazıtında tanrıçanın adı geçmektedir³⁵. Ayrıca, Pisidia'da az sayıda da olsa Hekate betimli sikkelere rastlanmaktadır. Apollonia Mordiaion³⁶/Sozopolis (Uluborlu) ve Adada sikkelerinde Hekateion resmedilmiştir (bk. aşağıdaki sikke katalogu). Pisidia'da ele geçen neredeyse tüm Hekate belgeleri İ.S. 2. yy.'a aittir.

No. 2. Küçük Hekateion (Res. 5-13)

Env. No.: A 56 (eski no.: 58) Müze kayıtlarında, eserin müzeye Hicri 1339 yılında (Miladi = 1920) geldiği kayıtlıdır.; Bul. Yeri: Yayınların verdiği bilgilere göre Perge; Malzeme: Mermer; Yük.: yak. 33 cm.; Gen.: 12 cm. (üst); 15-16 cm. (alt); Der.: 12 cm. (üst); 15-16 cm. (alt); Harf yük.: 1-2 cm.

Yayın: Paribeni - Romanelli 1914, 38-39 no. 3; Metzger 1952, 59 no. 32 Lev. 11; Kraus 1960, 131 no. 18 ve 53 dn. 254; Sarian 1992, 1005, no. 231; Brahms 1994, 175-176 dn. 757 (no. 5); Werth 2006, 367 no. 164.

Küçük Hekateion üstten ve alttan kırılmıştır ve birçok yerinde ufak zedelenmeler vardır. Eserin muhtemelen alçak olan kaidesi kırıkla birlikte kaybolmuştur. Hekateion'un birçok ayrıntısı aşınma nedeniyle artık görülememektedir. Eser, üçgenler prizması şeklindeki bir dikme çevresinde ve dikmenin köşelerine sırtlarıyla neredeyse yapışmış biçimde betimlenmiş ayakta duran üç kadın figüründen oluşmaktadır. Yüksek kabartma biçiminde betimlenen figürler kollarını arkaya vermiş biçimde el ele tutuşmuşlardır. Hatlar çok belirgin olmasa da figürlerin hepsinin aynı tarzda betimlendiği görülmektedir. Yüzleri aşınmış olan figürler başlarında polos³⁷ taşımaktadır. Her polosun üst kısmında ise birer delik gözükmektedir³⁸. Paye çevresinde dans edercesine el ele tutuşmuş olan figürlerin üçü de arkaistik tarzda betimlenmiş bir kıyafet giymektedir. Burada, her ne kadar eser kırık da olsa, bir Hekate Herme'si söz konusudur. Olasılıkla dikmenin kırık olan üst kısmında, Hekate Herme'lerinde olağan olduğu üzere, Hekate'nin ortada tek bir polos taşıyan üçlü başı bulunmakta idi. Ancak baş kırılıp kaybolmuştur. Herme'nin gövdesini oluşturan üçgenler prizması şeklindeki paye çevresinde, sırt sırta vermiş üç kadın figürü ise, bilim dünyasında kapıların da koruyucuları olan "Kharit'ler" olarak tanımlanmak istenmektedir³⁹. Çevresinde Kharit'lerin dans ettiği Hekate Herme'leri ilk kez Hellenistik Dönem'de oluşmuştur⁴⁰. Diğer bilinen Hekateion'lara oranla daha az da olsa Hekate Herme'lerinin örnekleri günümüze gelmiştir⁴¹. Bu küçük Herme de Hellenistik Dönem'e ait olmalıdır.

Heykelcik orijinalinde yazıtlı değildir. Fakat, eser üzerinde ilginç bir durum olarak modern zamana ait bir Rumca yazıt görülmektedir. Herme'nin dikmesi üzerinde, iki figür arasındaki yüzlerden birinde, oldukça kaba biçimde dokuz satırlık bir yazı kazınarak işlenmiştir. Yazı, iki figürün kolları arasında üst ve alt kısımda devam etmekte olup yüzeyi

³⁵ Mermer blok üzerindeki yazıt için bk.: Brixhe - Hodot 1988, 140-148 no. 46 Lev. XXIV-XXV (= SEG 38, 1988, no. 1328); Nollé 2007, 268: 5. satırda tanrıçanın adı geçmektedir; bk.: yine age., 273 dn. 318 ile.

³⁶ Bk.: von Aulock Pisidien II, 20-23 (Apollonia Mordiaion); Belke - Mersich 1990, 387-388 bk.: Sozopolis.

³⁷ Poloi konusunda bk.: Werth 2006, 113.

³⁸ Krş. Kraus 1960, 131 no. 18: "... *hier Einsatzlöcher für Armstümpfe.*"

³⁹ Bu konuda bk.: Brahms 1994, 175-177 (Die umtanzte Hekate).

⁴⁰ Kraus 1960, 129-139; Brahms 1994, 175-177; Werth 2006, 243.

⁴¹ Sarian 1992, 1005 no. 221-233 (2. Hécate hermaïque et les Charites); Werth 2006, 243 dn. 886-887.

tamamen doldurmaktadır. Yazıt 1910 yılları civarında yazılmış olmalıdır. İçeriğinden, yazının '*Nikolas Mikhael Ferteklis*' isimli bir şahıs tarafından yazıldığını anlamaktayız. Yazıt şu şekildedir:

	συλλ-	„ <i>N(ikolas)</i>
2	όγου-	<i>M(ikhael)</i>
	έκ παι-	<i>Ferteklis'in</i>
4	δευτί-	<i>18 (yaş)</i>
	κου	<i>gençlik</i>
6	ηί	<i>koleksi-</i>
	N(ικόλας) Μ(ιχάηλ)	<i>yonun-</i>
8	Φερτε-	<i>dan.</i> “
	κλις.	

Satır 7: NM harfleri şahsın ön isimleri olan Νικόλας ve Μιχάηλ'in kısaltmasıdır.

Bu yazıttan ne bu eseri ilk keşfeden Paribeni ve Romanelli ne de katalogunda yayımlayan Metzger söz etmektedir. Metzger'in katalogunda eserin sadece bir fotoğrafı verilmiştir (krş. burada Res. 10 ile aynı) ve bu fotoğraf yazıtlı cepheye ait değildir. Paribeni ve Romanelli'nin bu yazıttan söz etmemesinin nedeni, olasılıkla onlar eseri gördüğü sırada, Ferteklis'in eserin üzerine henüz yazmamış olmasıdır. Belki de eser o sırada henüz bu şahsın koleksiyonunda değildir. Ya da bilim adamları antik bir eserin üzerine yazılmasını onaylamadıkları bu '*modern yazıttan*' söz etmek istememişlerdir. Daha da ilginç olan durum ise, Metzger'in de bu yazıtta hiç değinmemesidir. Fakat, kendisi Hekateion'u kataloguna kaydettiği sırada (yani 1951 yılı ya da daha öncesi) bu yazıt eserin üzerinde kesinlikle var olmalıdır. Metzger, tıpkı İtalyan bilim adamları gibi, onaylamadığı için bu yazıttan bahsetmemiş olmalıdır.

Yüzyılın başlarında Antalya'da yaşayan, Eskiçağ'a meraklı bir şahıs olan Rum kökenli, Antalyalı Nikolas Mikhael Ferteklis'in koleksiyoner olduğu da anlaşılmaktadır. Hekateion üzerindeki yazıttan şahsın koleksiyonunda başka antik eserlerin de bulunduğu çıkarılabilmektedir. Ferteklis, koleksiyonundaki bazı eserleri bu tür bir yazıt ile işaretlemiş olmalıdır⁴². Bu şahsın adına yüzyılın başında Antalya ve çevresinde araştırma yapan batılı bilim adamlarının kitaplarında da rastlanmaktadır⁴³. Koleksiyoner⁴⁴ Ferteklis'in

⁴² Ferteklis kendi adını, bundan başka, Termessos'taki yukarı tapınak bölgesinde yer alan N4 Tapınağı'nın (Artemis ve İmparator Tapınağı; tapınağın yazıtı için bk.: TAM III, 16 no. 17) anteleri üzerine de kazımıştır. Heberdey ama böyle bir yazıttan söz etmemektedir. Bu bilgi bana sayın hocam V. Çelgin tarafından verilmiştir, kendisine çok teşekkür ediyorum.

⁴³ Bu konuda genel bilgi için ve hangi bilim adamı ve gezginlerin çalışmalarında bu şahsın adının geçtiği konusunda bk.: Recke 2007, 117-118 dn. 276, bk.: ayrıca s. 121-123. Dipnot 276'da Pamphylia'yı gezen H. A. Ormerod'un Ferteklis'i "*yorulmaz bir epigrafist ve nüvizmat olarak tarif ettiği*" belirtilmektedir. Heberdey Ferteklis'in adını TAM III, s. IV'de anmakta ve A. M. Woodwad ile birlikte 1910 yılında Termessos ve çevresinde birkaç yazıt kopyaladığını belirtilmektedir. Ferteklis başka bilim adamlarına olduğu gibi, yine İtalyan bilim adamları R. Paribeni ve P. Romanelli'nin Antalya'daki çalışmalarında kendilerine yardımcı olmuştur, bu konuda bk.: yine Recke, age., 118 dn. 284 (= Paribeni-Romanelli 1914, 5). Ferteklis birçok yazıt kopyalamış ve bu yazıtları yardımcı olduğu bilim adamlarına vermiş ve onlar da bu kopyaları yayımlamışlardır.

⁴⁴ Ferteklis koleksiyonu hakkında bk.: Recke 2007, 121-123 dn. 324-325 ve dn. 335 ayrıca s. 184 Res. 69 (= zamanında Ferteklis'in koleksiyonunda olan Perge'den küçük bir altın kartal heykelciği).

Antikçağ hakkında bilgisi olan çok yönlü birisi olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, bu küçük Hekateion eğer gerçekten de Perge'de bulundu ise, Pamphylia'da Hekate Kültü kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli bir eserdir.

Pamphylia'da Hekate

Tanrıça Hekate, komşu bölge Lykia'da⁴⁵ neredeyse hemen hiç belgelenmezken, Pamphylia Bölgesi'nde İmparatorluk Dönemi'ne⁴⁶ ait sikkeler üzerinde tanrıçanın (Triformis: üç biçimli) betimlerine rastlanmaktadır. Özellikle Aspendos⁴⁷ sikkelerinde, ama daha az olmak üzere Perge sikkelerinde de Hekateion betimleri görülmektedir. Bu sikkelerin tamamı İ.S. 3. yy.'a aittir (bk. aşağıdaki sikke katalogu). Ancak, sadece sikkelere dayanarak bu tanrıçanın adı geçen kentlerde tapınım gördüğünü söylemek mümkün değildir⁴⁸. Fakat yine de, Hekate'nin Pamphylia'daki net olmayan varlığına ilişkin yazıtlarda kısıtlı da olsa bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Yukarıda tanıttığımız, Perge'de bulunmuş olan Hellenistik Hekate Hermes'inden ve aşağıdaki katalogda sıraladığımız Hekate betimli geç dönem Perge sikkelerinden başka Thera Adası'nda, Thera kent girişine dikilmiş yazıtlı bir adak ele geçmiştir. İ.Ö. 3. yy.'a tarihlendirilen yazıtta Artemidoros isimli Pergeli bir şahsın Hekate ile (yolların tanrısı olarak?) Priapos'a bu adağı sunduğu yazılıdır⁴⁹. Hekate ve Priapos Thera'da tapınım gören tanrılar değildir. Anadolu Artemidoros, Thera'da memleketinde tapındığı tanrılarına sunu yapmış olmalıdır. Bu şahsın, aslında Perge'de⁵⁰ hemen hiç varlığı ve önemi olmayan bu tanrılara Thera'da neden adak sunduğu açık değildir. Ancak, tanrıça Hekate'ye Pergeli birisi tarafından bir adak sunulması önemlidir ve tanrıçanın Perg'e bir şekilde var olabileceğini düşündürmektedir.

⁴⁵ Hekate'nin adı Lykia'da, Sidyma kentinde bulunmuş olan bir neokoros yazıtında geçmektedir: bk.: TAM II 1, 70-71 no. 188 b, satır 13; no. 189 a, satır 7-8 (... νεοκόρου τῆς προκαθηγέτιδος θεοῦ Ἑκάτη[ς]. ...) ve no. 190 satır 1. Tanrıçanın Sidyma'nın baş tanrılarında olduğu anlaşılmaktadır. Bk.: Kraus 1960, 53 dn. 254 ve Frei 1990, 1796: "Hekate'nin Sidyma'da neden baş tanrılardan birisi olduğu açık değildir". Bk.: ayrıca Frézouls 1993, 208 ve 210. Bu makalenin geneli hakkında bk.: Bulletin Épigraphique 1995, no. 549 ve Chaniotis - Stavrianopoulou 1997, 272-273 no. 84. Bunun dışında, Arykanda'da küçük bir adak? steli ele geçmiştir, bk.: Bayburtluoğlu 2003, 177. Eser şimdi Antalya Arkeoloji Müzesi'nde olup Arykanda kazıları ile ilgili vitrinde sergilenmektedir. Küçük stel üzerinde birbirinin aynısı olan üç kadın figürü yan yana ayakta durur vaziyette ve el ele tutuşmuş şekilde betimlenmiştir. Figürlerin arasında küçük bir krater ve küçük bir altar resmedilmiştir. Khiton giymiş figürlerin herhangi bir tipik simge olmadan resmedilmelerine rağmen tanrıça olma olasılıkları yüksektir. Ancak, kompozisyonda Hekate'ye ait olan tipik bir simge resmedilmemiştir: örneğin betimde ne polos ne de meşale vardır. Fakat, kabartmadaki küçük altar betimi Hekate tasvirlerinde karşımıza çıkmaktadır, bu konuda bk.: Werth 2006, 211-212. Buna rağmen, bu stelde üç benzer kadın figürünün el ele tutuşmuş şekilde verilmiş olması (ve belki de altarcık betimi) burada Hekate'nin resmedildiğini düşündürmektedir. Son derece kaba bir işçilik sergileyen stel geç bir döneme ait olmalıdır (olasılıkla İ.S. 3. yy.). Burada resmedilen figürler eğer gerçekten Hekate'yi betimliyorsa, o zaman bu eser bu kült açısından önem kazanacaktır.

⁴⁶ Bölgenin erken dönem sikkelerinde tanrıçaya ilişkin bir iz yoktur.

⁴⁷ Aspendos kültürleri hakkında bk.: Robert 1960, 177-188; Jameson 1970, 104-105; Brandt 1988, 237-250.

⁴⁸ Bk.: Brandt 1988, 244 dn. 63; Frei 1990, 1733.

⁴⁹ Bk.: CIG 2465 b = IG XII 3, no. 421: Ἀρτεμίδωρος | Ἀπολλωνίου Περγαῖος. | εἶσατο τήνδ' Ἑκάτην πολυώνυμον Ἀρτεμίδωρος | φωσφόρον, ἦν τιμῶσιν ὅσοι χώραν κατέχουσιν. | Μνημόσυνον Θήρας πόλεως παριοῦσιν ἔτευξεν | βάπτρα τάδ', ἔστ[η]σέν τε μέλαν λίθον Ἀρτεμίδωρος. | ἦκω Πριάπος τῆιδε Θηραίων πόλει | ὁ Λαμφακηνός πλοῦτον ἄφθιτον φέρων. | ...ς πάρεμι καὶ παραστάτης | πᾶσιν πολιταῖς τοῖς τ' ἐνοικοῦσιν ξένοις. | Ἀρτεμίδωρος | Ἀπολλωνίου Περγαῖος. Krş. Kraus 1960, 32 dn. 129-130. Konu hakkında ayrıca bk.: van Straten 1976, 10-11 ve 36 Res. 23-26; Strocka 1992, 282-283 dn. 41 Lev. 61,3.

⁵⁰ Yazıtlarda geçen Perge kültürleri hakkında genel olarak bk.: Şahin 1999, 307-311 (Götter-Religion); Şahin 2004, s. 197-202 (Götter-Religion).

Bunlardan başka, Aspendos sikkelerinde tanrıçanın hangi bağlamda betimlendiği konusu da açık değildir. Çünkü Aspendos'ta bu kültün kesin varlığını kanıtlayan belgeler eksiktir. Bu iki kentten başka, Pamphylia'nın küçük kenti Lyrbe'den⁵¹ de bir Hekate sikkesi tanınmaktadır (bk. aşağıdaki sikke katalogu). Tüm bu belgelere rağmen, yine de Pamphylia kentlerinde Hekate Kültü'nün var olduğunu ve tanrıçanın sistemli tapınım gördüğünü söylemek, yukarıda da değinildiği gibi, zor gözükmetedir⁵². Genel fikir vermesi açısından Pisidia ve Pamphylia'da ele geçen Hekate betimli sikkeler⁵³ aşağıda fotoğraflı küçük bir katalog şeklinde derlenmiştir⁵⁴. Sikkelerdeki bütün Hekateion'ların Hekate'nin olmazsa olmaz sembolü meşale dışında birer yılan eşliğinde betimlendiği göze çarpmaktadır. Hekateion İkonografisi'ne yılan motifinin İ.S. 2. yy.'da girdiği ve 2. ve 3. yy.'lar boyunca çok sık olmasa da özellikle sikkelerde belgelendiği bilinmektedir⁵⁵. Antikçağ'da büyüçülükte, tekin olmayan etkilere ya da kötü güçlere karşı khtonik tanrılara yakın olduğu kabul edilen yılan kullanılmıştır. Yılan motifi, tanrıçanın bu yüzyıllarda özellikle baskın hale gelen büyü ve sihir yönünü vurguluyor olmalıdır⁵⁶.

Pisidia Sikkelerinde Hekate

Apollonia Mordiaion/Sozopolis

No. 1 : Marcus Aurelius (İ.S. 161-180); AE

Ön yüz : Marcus Aurelius'un portre büstü ve çevresinde: ΜΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΙCΑΡ; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloı, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑΠ ΛΥ. **Yayın**: BMC, 300 no. 1A; von Aulock Pisidien II, 57 no. 82 Lev. 3; Kraus 1960, 53 dn. 254; Mitropoulou 1978, 50 no. 74; Sarian 1992, 1003 no. 189; Werth 2006, 424 no. 292.

Adada

No. 1 : II. Valerianus ve Cornelia Salonina (İ.S. 255-268); AE

Ön yüz : Sağda II. Valerianus'un, solda ise Salonina'nın karşılıklı bakan portre büstleri ve çevresinde: ΟΒΑΛΕΡΙΑΝΟC[.]Ο CΑΛΩΝΗ; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloı, ellerinde meşale, yılan. Betim çevresinde: ΑΔΑΔΕΩΝ Ι. **Yayın**: http://www.asiaminorcoins.com/gallery/display-image.php?album=269&pid=5680#top_display_media (24.01.2011).

⁵¹ Kent hakkında bk.: Hellenkemper - Hild 2004, 694-696 bk.: Lyrbe.

⁵² Bir antik kent ya da yerleşimde bir 'kültün' var olduğundan ve 'ara sıra karşılaşılan (okkasionell) tapınım' olmadığından hangi durum ve belgelere dayanarak söz edilebileceğine dair bk.: Frei 1990, 1731-1733 (II. Methodische Fragen).

⁵³ Sikke fotoğraflarında gerçek boyutlar ile sikkelerin ağırlıkları dikkate alınmamış ve katalogun eksiksiz olması amaçlanmamıştır.

⁵⁴ Metin içerisinde, görselleri vermeden ama onlara atıfta bulunularak bahsedilmesiyle yetinildiği taktirde genel fikir edinilmesi zordur. Bu durumda okuyucunun tek tek her bir sikkeye ulaşmasını ümit etmek gerekmektedir.

⁵⁵ Bk.: Werth 2006, 149 (tablo) ve 201-203.

⁵⁶ Bk.: y. age. 2006, 202-203.

Pamphylia Sikkelerinde Hekate

Aspendos

No. 1 : Iulia Soaemias (İ.S. 218-222); AE

Ön yüz : Iulia Soaemias'ın portre büstü ve çevresinde: IOVA COVAIMIA[C C]EB; **Arka yüz**: Hekateion, her iki yanında köpekler, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑCΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGvAulock Pampylien, no. 4591; Sarian 1992, 1002-1003 no. 183; Werth 2006, 426 no. 298.

No. 2 : Iulia Cornelia Paula (İ.S. 219-220/21); AE

Ön yüz : Paula'nın portre büstü ve çevresinde: IOV KOP ΠΑΥΛΑΝ CEB; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑCΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGvAulock Pampylien, no. 4590; Sarian 1992, 1002 no. 182; Werth 2006, 426-427 no. 300.

No. 3 : Iulia Cornelia Paula (İ.S. 219-220/21); AE

Ön yüz : Paula'nın portre büstü ve çevresinde: IOV KOP ΠΑΥΛΑΝ CEB; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: [A]CΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGPfälzer 4, no. 80 Lev. 4.

No. 4 : Iulia Cornelia Paula (İ.S. 219-220/21); AE

Ön yüz : Paula'nın portre büstü ve çevresinde: IOV KOP ΠΑΥΛΑΝ CEB; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑCΠ[Ε]ΝΔΙΩΝ. **Yayın**: Arslan 1998, 29 ve 46 no. 4.

No. 5 : Iulia Cornelia Paula (İ.S. 219-220/21); AE

Ön yüz : Paula'nın portre büstü ve çevresinde: IOV KOP ΠΑΥΛΑΝ CEB; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑCΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGvAulock Pampylien Nachträge, no. 8503; Sarian 1992, 1003 no. 184; Werth 2006, 427 no. 301.

No. 6 : III. Gordianus (İ.S. 238-244); AE

Ön yüz : Gordianus'un portre büstü (boynunda?) ve çevresinde: AV KAI MAP AN [ΓOP]ΔΙΑΝON [CE]; **Arka yüz**: Hekateion, poloi, ortadakinde birer yılan. Betim çevresinde: ΑCΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: Atlan 1976, 38 no. 32.

No. 7 : III. Gordianus (İ.S. 238-244); AE

Ön yüz : Gordianus'un portre büstü ve çevresinde: AV KAI MAP AN ΓOP[ΔΙΑΝOC]; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑCΠ[Ε]ΝΔΙΩΝ **Yayın**: http://www.asiaminorcoins.com/gallery/display_image.php?pid=4909 (Gorny & Mosch Auc. 152 (10/2006) lot 1803). (14.01.2011).

No. 8 : III. Gordianus (İ.S. 238-244); AE

Ön yüz : Gordianus'un portre büstü ve çevresinde: AV KAI MAP AN ΓΟΡΔΙΑΝΟC CЄ; **Arka yüz**: Hekateion, poloi, meşale ve yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: SNG FRANCE 3, no. 181.

No. 9 : III. Gordianus (İ.S. 238-244); AE

Ön yüz : Gordianus'un portre büstü ve çevresinde: AV KAI MAP AN ΓΟΡΔΙΑΝΟC CЄ; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ortadaki ellerinde birer yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: BMC, 106 no. 92.

No. 10 : I. Philippus (İ.S. 244-249); AE

Ön yüz : Philippus'un portre büstü ve çevresinde: AV K M IOVA ΦΙΛΙΠΠΟC CЄB; **Arka yüz**: Hekateion, poloi, meşale ve yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: SNGPfälzer 4, no. 113 Lev. 6.

No. 11 : Cornelius Valerianus (İ.S. 255-258); AE

Ön yüz : Valerianus'un portre büstü, ön kısımda kanatlarını açmış bir kuş ve çevresinde: ΡΟV ΛΙΚ ΚΟΡ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ ΚΑΙ CЄB IA; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: SNGvAulock Pampylien, no. 4609; Sarian 1992, 1003, no. 186; Werth 2006, 431 no. 312.

No. 12 : Cornelius Valerianus (İ.S. 253-260); AE

Ön yüz : Valerianus'un portre büstü ve çevresinde: AV KAI ΡΟΥ ΛΙ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ ΚΑΙ CЄB IA; **Arka yüz**: Hekateion, poloi, meşale, yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: SNG FRANCE 3, no. 209.

No. 13 : Gallienus (İ.S. 253-268); AE

Ön yüz : Gallienus'un portre büstü ve çevresinde: AVT KAI ΠΟ ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟ CЄB; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloi, ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: <http://www.heliosnumismatik.de/onlineAuctionDetail.asp?lid=4&nid=269&lager=00016&los=985> (Helios Numismatik, Auction 5, Lot-nummer: 985). (14.01.2011).

No. 14 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑ CΑΛΩΝΙΝΑ CЄB I; **Arka yüz**: Hekateion, poloi, meşale ve yılan. Betim çevresinde: ACPENΔIQN. **Yayın**: SNGvAulock Pampylien, no. 4605; Sarian 1992, 1003 no. 185; Werth 2006, 430 no. 310.

No. 15 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡ[ΝΗ]ΛΙΑ
ΣΑΛΩΝΙΝΑ ΣΕΒ; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloî,
ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΑΣΠΕΝΔΙΩΝ.
Yayın: [http:// www.asiaminorcoins.com/gallery/display
image.php?pid=4849](http://www.asiaminorcoins.com/gallery/display_image.php?pid=4849) (CNG Auc. 60 (5/2002), lot 1242).
(14.01.2011).

No. 16 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü, büstün önünde I (= 10) değeri
ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ ΣΕΒ; **Arka yüz**:
Hekateion, poloî, meşale ve yılan. Betim çevresinde:
ΑΣΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGPfälzer 4, no. 136 Lev. 7; Karola-
Nollé 1994, 28-29 no. 31.

No. 17 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü, büstün önünde I (= 10) değeri
ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ ΣΕΒ; **Arka yüz**:
Hekateion, başlarında poloî, ellerinde meşale ve yılan.
Betim çevresinde: ΑΣΠΕΝΔΙΩΝ. **Yayın**: SNGvAulock
Pampylien Nachträge, no. 8506.

Perge

No. 1 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑΝ
ΣΑΛΩΝΙΝΑΝ ΣΕ Ι; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloî,
ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΠΕΡΓΑΙΩΝ.
Yayın: Imhoof - Blumer 1974, 332 no. 30 (XIII Pamphylia).

No. 2 : Cornelia Salonina (İ.S. 254?-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑΝ
ΣΑΛΩΝΙΝΑΝ ΣΕ Ι; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloî,
ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΠΕΡΓΑΙΩΝ.
Yayın: SNGvAulock Pampylien, no. 4378; Sarian 1992,
1003, no. 187; Werth 2006, 431 no. 311.

No. 3 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑΝ
ΣΑΛΩΝΙΝΑΝ ΣΕ Ι; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloî,
ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΠΕΡΓΑΙΩΝ.
Yayın: SNG FRANCE 3, no. 603.

Lyrbe

No. 1 : Cornelia Salonina (İ.S. 260-268); AE

Ön yüz : Salonina'nın portre büstü ve çevresinde: ΚΟΡΝΗΛΙΑ[Ν]
ΣΑΛΩΝΙΝΑΝ [ΣΕΒ]; **Arka yüz**: Hekateion, başlarında poloî,
ellerinde meşale ve yılan. Betim çevresinde: ΛΥΡΒΕΙΤΩΝ.
Yayın: [http://www.wildwinds.com/coins/greece/cilicia/
lyrbe/t.html](http://www.wildwinds.com/coins/greece/cilicia/lyrbe/t.html) (14.01.2011).

Kaynakça ve Kısaltmalar

AA'da verilenler dışında bu makalede aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır.

- Akyürek Şahin 2001 N. E. Akyürek Şahin, "Eine kleine Reliefbüste des Zeus im Museum von Kütahya", *Olba IV*, 2001, 117-124.
- Akyürek Şahin 2006 N. E. Akyürek Şahin, "Anadolu Hekate Korpusu ve Çeşitli Müzelerde Hekate Eserleri Üzerinde Çalışmalar. Bir Ön Rapor", *ASanat* 121, 2006, 59-67.
- Akyürek Şahin 2007 N. E. Akyürek Şahin, "Neue Votivsteine aus dem Museum von Afyon", *Gephyra* 4, 2007, 59-115.
- Altun 2008 A. Altun, "Nikaia Hekateion'u", bk.: T. Tarhan – A. Tibet – E. Konyar (ed.), *Muhibbe Darga Armağanı. Sadberk Hanım Müzesi Yayınları* (2008) 81-86.
- Anderson 1913 J. G. C. Anderson, "Festivals of Mên Askaênos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia", *JRS* 3, 1913, 267-300.
- Arslan 1998 M. Arslan, "Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonundaki Pamphylia Bölgesi Şehir Sikkeleri", *AnadoluYıl*, 1998, 15-51.
- Atlan 1976 S. Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler. Türk Tarih Kurumu* (1976).
- Aydaş 2009 M. Aydaş, "New Inscriptions from Stratonikeia and its Territory", *Gephyra* 6, 2009, 113-130.
- Başaran 2004 C. Başaran, "Kuşadası Hekatesi (Trivia)", bk.: T. Korkut (ed.), *60. Yaşındaki Fahri Işık'a Armağan. Anadolu'da Doğdu. Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag* (2004) 89-94.
- Baumeister 2007 P. Baumeister, *Der Fries des Hekateions von Lagina. Neue Untersuchungen zu Monument und Kontext. Byzas* 6 (2007).
- Bayburtluoğlu 2003 C. Bayburtluoğlu, *Arykanda. Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer* (2003).
- Belke – Mersich 1990 K. Belke – N. Mersich, *Phrygien und Pisidien*, *TIB* 7 (1990).
- BMC G. F. Hill, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museums. Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia* (1897).
- Brahms 1994 T. Brahms, *Archaismus. Untersuchungen zu Funktion und Bedeutung archaischer Kunst in der Klassik und im Hellenismus. Europäische Hochschulschriften* 28 (1994).
- Brandt 1988 H. Brandt, "Kulte in Aspendos", *IstMitt* 38, 1988, 237-250.
- Brixhe – Hodot 1988 C. Brixhe – R. Hodot, *L'Asie Mineure du Nord au Sud. Inscriptions Inédites. Études d'Archéologie Classique VI* (1988).
- Buckler – Calder 1939 W. H. Buckler - W. M. Calder, *Monuments and Documents from Phrygia and Caria. MAMA VI* (1939).
- Byzas Byzas. *Veröffentlichungen des Deutschen Archäologischen Instituts Istanbul*.
- Chaniotis – Stavrianopoulou 1997 A. Chaniotis – E. Stavrianopoulou, "Epigraphic Bulletin for Greek Religion 1993-1994", *Kernos* 10, 1997, 249-314.
- Corsten 1990 T. Corsten, "Neue Grabstelen mit Totenmahlreliefs aus der Gegend von Prusa ad Olympum", *EpigrAnat* 16, 1990, 91-108.
- D'Andria 2001 F. D'Andria, "Hekate a Hierapolis di Frigia", bk.: C. Özgünel v.d. (ed.), *Cevdet Bayburtluoğlu için Yazılar - Essays in Honour of Cevdet Bayburtluoğlu* (2001) 51-58.

- Dedeoğlu 2005 J. Dedeoğlu, "The Sanctuary at Zindan Mağarası in the Light of the New Archaeological Evidence", *Gephyra* 2, 2005, 95-102.
- Delemen 1999 İ. Delemen, *Anatolian Rider-Gods. A Study on Stone Finds from the Regions of Lycia, Pisidia, Iauria, Lycaonia, Phrygia, Lydia and Caria in the Late Roman Period*. AMS 35 (1999).
- Drew-Bear 1992 T. Drew-Bear, "Afyon Müzesinde Bir Heykel Definesi", *AST X* (1993) 147-152.
- Dreyer – Engelmann 2003 B. Dreyer – H. Engelmann, *Die Inschriften von Metropolis I. Die Dekrete für Apollonios: Städtische Politik unter den Attaliden und im Konflikt zwischen Aristonikos und Rom*. IGSK 63 (2003).
- Eckstein 1965 F. Eckstein, "Das Hekateion in der British School zu Athen", *Antike Plastik IV* (1965) 27-36.
- Ehling v.d. 2004 K. Ehling – D. Pohl – M. H. Sayar, *Kulturbeggnung in einem Brückenland. Gottheiten und Kulte als Indikatoren von Akkulturationsprozessen im Ebenen Kilikien*. AMS 53 (2004).
- Filges 1999 A. Filges, "Marmorstatuetten aus Kleinasien. Zu Ikonographie, Funktion und Produktion antoninischer, severischer und späterer Idealplastik", *IstMitt* 49, 1999, 377-430.
- Frei 1990 P. Frei, "Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit", *ANRW II* 18.3 (1990) 1729-1864.
- Frézouls 1993 E. Frézouls, "Les cultes de la Lycie occidentale", bk.: J. Borchhardt – G. Dobesch (ed.), *Akten des II. internationalen Lykien-Symposiums I-II* (1993).
- Gephyra *Gephyra. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Antike auf dem Gebiet der heutigen Türkei. Günümüz Türkiye'sinin Antik Devirdeki Tarihi ve Kültürü İçin Dergi.*
- Hellenkemper – Hild 2004 H. Hellenkemper – F. Hild, *Lykien und Pamphylien*. TIB 8 (2004).
- IGSK *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien.*
- İlaslı – Üyümez 2001 A. İlaslı – M. Üyümez, "Anıtkaya Adak Kabartmaları ve Heykelcikleri", *12. MüzeKKS* (2001) 85-98.
- İlaslı – Üyümez 2008 A. İlaslı – M. Üyümez, *Museums and Sites Afyonkarahisar Müzeleri ve Ören Yerleri* (2008).
- Imhoof-Blumer 1974 F. Imhoof-Blumer, *Kleinasiatische Münzen. Zwei Bände in einem Band* (1974).
- Jameson 1970 S. Jameson, *RE Suppl.* 12 (1970) 99-109 bk.: "Aspendos".
- Karagöz 2002 Ş. Karagöz, "Küçük Asya'ya Özgü Bir Tanrıça: Hekate", *Anadolu Araştırmaları* 16, 2002, 303-320.
- Karakaya 2007 N. Karakaya, *Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları* (2007).
- Karamut 1991 İ. Karamut, "Konya Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Hekate Başı", *TAD* 29, 1991, 153-160.
- Karola – Nollé 1994 M. Karola – J. Nollé, *Götter-Städte-Feste. Kleinasiatische Münzen der Römischen Kaiserzeit* (1994).
- Kraus 1960 T. Kraus, *Hekate. Studien zu Wesen und Bild der Göttin in Kleinasien und Griechenland* (1960).
- Lautwein 2009 T. Lautwein, *Hekate. Die dunkle Göttin. Geschichte & Gegenwart* (2009).

- Liddell – Scott – Jones H. G. Liddell – R. Scott – H. S. Jones, A Greek-English Lexikon⁹ (1996); Suppl. (1996).
- Lochman 2003 T. Lochman, Studien zu kaiserzeitlichen Grab- und Votivreliefs aus Phrygien (2003).
- Meriç 2003 R. Meriç, Metropolis. Ana Tanrıça Kenti (2003).
- Metzger 1952 H. Metzger, Catalogue des Monuments Votifs du Musée D'Adalia (1952).
- MüzeKKS Müze Kurtarma Kazıları Semineri.
- Nollé 2007 J. Nollé, Kleinasiatische Losorakel. Astragal- und Alphabetchresmologien der hochkaiserzeitlichen Orakelrenaissance (2007).
- Öğün – Işık v.d. 2001 B. Öğün – C. Işık v.d., Kaunos - Kbid. 35 Yılın Araştırma Sonuçları (1966-2001) (2001).
- Özgan 1999 R. Özgan, Die Skulpturen von Stratonikeia, AMS 32 (1999).
- Paribeni – Romanelli 1914 R. Paribeni – P. Romanelli, "Studii e Ricerche Archeologiche nell'Anatolia Meridionale", Monumenti Antichi 23, 1914, 5-80.
- Recke 2007 M. Recke, Der Beginn archäologischer Forschungen in Pamphylien und die Kleinasien-Expedition Gustav Hirschfelds 1874. In loco Murtana, ubi olim Perge sita fuit, Pamphylia'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıcı ve Gustav Hirschfeld'in 1874 Yılı Küçük Asya Araştırma Gezisi. Adalya Ekyayın Dizisi 5 (2007).
- Rehm 1958 A. Rehm, Didyma II. Die Inschriften (1958).
- Ricl 1997 M. Ricl, The Inscriptons of Alexandria Troas. IGSK 53 (1997).
- Robert 1960 L. Robert, "Monnaies et Divinités D'Aspendos", Hellenica XI-XII, 1960, 177-188.
- J.-L., Bull. Ép. J.-L. Robert, "Bulletin Épigraphique", Revue des Études Grecques (1938-1985).
- J.-L. Robert 1954 J.-L. Robert, La Carie II. Le Plateau de Tabai et ses environs (1954).
- Sarian 1992 H. Sarian, LIMC 6.1, 1992, 985-1018, bk.: "Hekate".
- Sayar 2009 M. H. Sayar, "Landschaft und Religion im kaiserzeitlichen Kilikien", bk.: E. Olshausen – V. Sauer (ed.), Die Landschaft und die Religion. Stuttgarter Kolloquium zur Historischen Geographie des Altertums 9, 2005 (2009) 301-336.
- Schwertheim 1996 E. Schwertheim, "Inschriften aus Alexandria Troas, Antandros, Skepsis und Kebren", bk.: E. Schwertheim – H. Wiegartz (ed.), Die Troas. Neue Forschungen zu Neandria und Alexandria Troas. 22 (1996) 99-124.
- Simon 1985 E. Simon, "Hekate in Athen", AM 100, 1985, 271-284.
- Simon 2009 E. Simon, LIMC Supplementum 2009, 1; 238 bk.: "Hekate".
- Şahin 1981 M. Ç. Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia I. Panamara. IGSK 21 (1981).
- Şahin 1998 S. Şahin, Afyon Arkeoloji Müzesi. Afyon Archaeological Museum (1998).
- Şahin 1999 S. Şahin, Die Inschriften von Perge I. Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit. IGSK 54 (1999).
- Şahin 2004 S. Şahin, Die Inschriften von Perge II. Historische Texte aus dem 3. Jhd. n. Chr. - Grabtexte aus den 1.-3. Jahrhunderten der römischen Kaiserzeit - Fragmente. IGSK 61 (2004).
- Şahin – Taşlıalan 2010 M. Şahin – M. Taşlıalan, "Smyrna Agorası Heykeltraşlık Buluntuları", Olba XVIII, 2010, 175-240.

- SNG France 3 Sylloge Nummorum Graecorum. France 3. Cabinet des Médailles: Pamphylie, Pisidie, Lycaonie, Galatie (1994).
- SNGPfälzer 4 Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Pfälzer Privatsammlungen 4. Band Pamphylien (1993).
- SNGvAulock Pamphylien Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock. Pamphylien. 11. Heft (1965).
- SNGvAulock Pamphylien Nachträge
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock, Nachträge 4, Pamphylien, Nr. 8299-8739, Heft 18 (1968).
- Strocka 1992 V. M. Strocka, "Orpheus und Pythagoras in Sparta", bk.: H. Froning (ed.), Kotinos. FS für Erika Simon (1992) 276-283.
- Takmer – Gökalp 2005 B. Takmer – N. Gökalp, "Inscriptions from the Sanctuary of ΜΗΤΗΡ ΘΕΩΝ ΟΥΡΕΓΕΙΝΟΣ at Zindan Mağarası I", *Gephyra* 2, 2005, 103-113.
- TAM II 1 E. Kalinka, *Tituli Asiae Minoris II: Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti I* (1920).
- TAM III R. Heberdey, *Tituli Asiae Minoris I: Tituli Pisidiae, 1. Tituli Termessi et agri Termessensis* (1941).
- TAM V 2 P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V: Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti II* (1989).
- TIB *Tabula Imperii Byzantini*.
- Usman Anabolu 1987 M. Usman Anabolu, "Manisa Müzesi'ndeki Üçlü", bk.: H. R. Çongur (ed.), *Remzi Oğuz Arık Armağanı* (1987) 47-50.
- van Straten 1976 F. T. van Straten, "Deikrates Dream. A votive relief from Kos, and some other kat'onar dedications", *BABesch* 51, 1976, 1-38.
- von Aulock Pisidien II H. von Aulock, *Münzen und Städte Pisidiens II* (1979).
- Waelkens 1986 M. Waelkens, *Die kleinasiatischen Türsteine. Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür* (1986).
- Werth 2006 N. Werth, *Hekate. Untersuchungen zur dreigestaltigen Göttin*. *Antiquitates* 37 (2006).
- Willers 1990 D. Willers, "Hellenistische und Römische Idealplastik (Nr. 246-250)", bk.: E Berger (ed.), *Antike Kunstwerke aus der Sammlung Ludwig III (Skulpturen)* (1990) 301-307.
- Zeleny 1999 K. Zeleny, *Die Göttin Hekate in den Historiae dorum gentilium des Lilius Gregorius Gyraldus (Basel 1548) unter besonderer Berücksichtigung der Rezeption Hekates in humanistischen Handbüchern und Kommentaren des 16. Jahrhunderts. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie* (1999).

Abstract

Two Hekateia from Antalya Museum

The first of two Hekateia, in the collection of Antalya Museum, constitutes the scope of this article, which is published here for the first time (no.1, figs. 1-4). The second Hekateion (no. 2, figs. 5-13) has been in the museum collection for a long while and is well-known among academia. The work was noted for the first time by Italian scholars R. Paribeni and P. Romanelli, who mentioned it in their publication of 1914. Later it was published again by French scholar H. Metzger in his catalogue of votive stones in 1952. However, based on the information given by the previous publication, this subject should be re-evaluated.

The first statue, (i.e. the Big Hekateion) was confiscated in 2005 during an operation of the Gendarme, and was inventoried in the museum's collection autumn of 2010. It was found in a village of Yalvaç, near Isparta. This fine quality work is one of the more rare mini-Hekate Anatolian statues because of its height at over 1 m. The goddess is depicted with her customary iconography of three bodies, almost adjoining each other, holding short torches in their hands. The other halves of the lateral figures' bodies are not executed. This juxtaposition of bodies is represented by their standing back to back. It would appear this statue was rendered with the Hekate iconography of Phrygia. Since its find spot, was Yalvaç, and Yalvaç is located near the border region between Phrygia and Pisidia, and the statue seemed to be executed under Phrygian influence, this would indicate work was possibly a provincial one produced with Phrygian Hekate iconography. It is possible to have been produced by an inspiration from the Hekateion found at the temple of Men in Pisidian Antioch (see n. 16 and 18). In Pisidia, evidence (including coins) regarding Hekate is rarely encountered and such items are usually dated to the 2nd century AD.

A very careless inscription of three lines is found on the front side of its base. According to what is was translated from the inscription, the statue was commissioned by two pairs of brothers: Eutychos, Hermes, Alexandros and Teimotheos. One phrase in the inscription (*παρ' ἑαυτῶν*) shows the cost was covered by them. These four people are mentioned together with their fathers' names, although there is no information regarding their identities or reason for the erection of the statue. However, they likely presented it to a local temple of Hekate as a votive offering. In regard to all the previous evidence, it would be logical to expect the presence of a Hekate temple in Yalvaç. The inscription is translated as follows:

No. 1: "Eutychos and Hermes brothers, sons of Hermes, (and) Alexandros and Teimotheos brothers, sons of Rufus, erected (this statue) from their (pocket)."

The statue can be ascribed to the third century AD based on its iconographic and stylistic features and its inscription.

The second Hekateion, (i.e. the Small Hekateion), is a small statuette depicting three female figures holding hands, each one leaning against a corner of a triangular prismatic pillar. This is a Hekate Herme. This composition of three women leaning against corners of angular pillars and holding hands around Hekate Herme is very well-known in Hekate iconography. The top and bottom parts of the pillar are broken and missing. On the missing top one would expect to find the triple head of Hekate wearing a single *polos*. The three figures holding hands represent the Charites. Although this small Hekate Herme shows characteristics of an archaistic style, it is well known these Hermai belonged to the Hellenistic period.

This particular statuette, however, has an interesting point: Originally, when executed, it bore no inscription, but, later, an inscription had been engraved on this Herme in 1910 by Nicolas Michael Ferteklis of Antalya. It is translated as follows:

No. 2: "From the 18 (-year-old) youth collection of N(icolos) M(ichael) Ferteklis".

This person lived in Antalya in the early 20th century and known to have had a statue collection. He probably marked several other works in his collection. He assisted many European scholars who visited the region, showing them around and giving them a tour of his many works. His name is known from various publications by scholars like Paribeni and Romanelli, and H. Metzger, as well, although he did not mention this inscription in his publication, possibly because he did not approve of it. Ferteklis also scratched his name on the antai of temple N4 (of Artemis and the imperial cult), see n. 42.

When this Hekateion from Perge is considered together with the late Roman coins of Lyrbe and Aspendos showing different types of Hekate, it would indicate the goddess had a place in Pamphylia. It is not possible to say precisely, however, at what time this goddess might have been worshiped or if she was part of Perge's pantheon, more solid evidence is needed for that. Evidence regarding Hekate in Pamphylia is still very limited, and a small catalogue of coins with Hekate types from Pisidia and Pamphylia is given with this article. The author's studies on Hekate's presence in Anatolia, with or without inscriptions, continue toward a corpus and her publications on Hekate will continue.

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

Res. 7

